

וַיְהִי בַשַּׁלַּח וְגו' וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דְּרַךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם הָעֵם וְגו' וַיִּסַּב וְגו' יָם סוּף וְחַמְשִׁים וְגו'¹. וכבר עמדו בזה הקדמונים, מפני מה בתחילה נאמר 'העם' סתם, ואחר כך אמר 'וחמושים עלו בני ישראל', והיה לו לומר לשון אחד בשניהם². גם יש להבין, על אמרו 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא' וכו',³ הלא מבואר בגבולי ארץ ישראל שארץ פלשתים בצפונה של ארץ ישראל וים סוף בדרומה⁴, ואם כן פָּאָם היו הולכין דרך ארץ פלשתים - לא היו הולכין כלל לצד ים סוף, והרי הקדוש ברוך הוא רצה להראותם קריעת ים סוף בכדי שיתפרסם יכלתו לכל העולם שיכירו כח גדולתו, ואם היו הולכין דרך ארץ פלשתים לא היו באים לצד ים סוף, ולא היה מקום לקרוע הים מפניהם. ומה צורך לטעם 'כי קרוב הוא' אחרי שהשיית בלעדי זאת הולכים דרך מדבר ים סוף כדי לקרוע הים שיתפרסם אלהותו בעולם. גם, אָמַר וְגו' יָם סוּף וְחַמְשִׁים וְגו' וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים בְּרֵאוֹתָם מִלַּחְמָה⁵, ופירש רש"י כגון מלחמת העמלקי וכו', הלא אם היו הולכין דרך ארץ פלשתים לא היו פוגעין כלל בגבול עמלק, כי עמלק יושב בארץ הנגב והם היו הולכים לצד צפון והיו נכנסין לארץ ישראל בלי שום מלחמה מקודם.

והנראה לומר, בכתובים הללו נרמז תוכחת מגולה לאנשים המקרבין את כל הבא לידם - שמראין עצמן להם שהם חפצים להיות מעובדי השם, הגם שאין תוֹכָם כְּבָרָם - מקרבין אותם, ואומרים: שְׂפָזָה מְרַבִּים כְּבוֹד שָׁמַיִם. ובאמת טועין הם בזה, שלא די שאינם עוזרים כלל בעבודת השם - אלא שגם מבבלים את העובדי השם⁶, אִם הֵם עִמָּם בְּצִוְיָתָא הֲדָא, וכמה דברים מקולקלים מתנוצצים על ידם. ומי לנו גדול ממש רבינו ע"ה אב החכמים ואב לנביאים שְׂנֵדָאִי כוּוְנָתָהּ הִיָּה לְהַרְבוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם בְּמָה שֶׁקִּירַב אֶת הָעֵרֶב רַב, ואף על פי כן היו כְּסִפְחַת לְיִשְׂרָאֵל (קידושין ע ב)⁷ וגרמו להם כמה רעות כמובא בספרי קודש⁷, ועד עתה הם הגורמים אריכות הגלות⁸ וקושי השיעבוד⁹. והיה גלוי לפניו יתברך שיגרמו לישראל כמה דברים מקולקלים, ויבלבלו אותם מעבודת השם, ולא רצה לומר בפירוש למשה רבינו ע"ה שְׂיִרְחַק אֹתָם, מפני שהבחירה נתונה ביד האדם וְלֹאֲשֶׁר יִחְפוֹץ יִסְנֶה, וְאֵלֵי יָשׁוּבוּ מִדְּרָכָם, אבל רצון השם לא היה שיקרב אותם משה רבינו¹⁰.

והנה, אם בני ישראל לבדם היו יוצאים ממצרים ולא היה נדבק בהם הערב רב - היה השיית מוליכם מיד לארץ ישראל דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ושם תכלית העבודה¹¹, ולא היו צריכים לְנִסֵּי הָיָם וְנִחְמָן ומתן תורה במדבר, כי בית הבחירה הוא מעולה מכל המעלות, כמו שחושב בעל ההגדה האחרון אחרון חביב - שהוא בְּנֵן בֵּית הַבְּחִירָה¹². אך שצפה הקדוש ברוך הוא, שְׂפָאָם יָבֹאוּ תִיכַף לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָעֵרֶב רַב בְּתוֹכָם - יִצְמַח לְיִשְׂרָאֵל כְּמָה מְכֻשׁוֹת רְעוֹת חַיִּו, לְכֵן הִקִּיפָם דְּרַךְ הַמְדַבֵּר יָם סוּף אֹלֵי בְּרֵאוֹתָם שֶׁסָּגַר עֲלֵיהֶם הַמְדַבֵּר וּפְרָעָה וְחִילוֹ רוּדָף אַחֲרֵיהֶם בְּרַכְבוֹ וּפְרָשָׁיו, וְגַם יִרְאוּ מִלַּחְמַת עִמְלָק - עַל יְדֵי זֶה יִתְנֶוּ לֵב לְשׁוֹב, וְיִתְפָּרְדוּ כָּל פְּעֻלֵי אֲנֹכִי¹³. וידוע מספרים, שכל מקום שנאמר 'העם' סתם - פירושו הערב - רב¹⁴.

1 שמות פרק יג: (יז) וַיְהִי בַשַּׁלַּח פְּרָעָה אֶת־הָעַם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דְּרַךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאוֹתָם מִלַּחְמָה וַיִּסַּב וְחַמְשִׁים וְגו' (יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת־הָעַם דְּרַךְ הַמְדַבֵּר יָם־סוּף וְחַמְשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם:

2 כלי יקר: (יז) ויהי בשלח פרעה את העם. ואחר כך נאמר פן ינחם העם. ויסב אלהים את העם, ואחר כך נאמר וחמושים עלו בני ישראל. ויש להתבונן למה קראם שלוש פעמים העם וברביעי קראם בני ישראל וְחַמְשִׁים דְּהִיּוּ כְּלֵי זֵיַן, וכפי הנראה שמצד היותם בני ישראל לא היו צריכין לכלי זיין ושילוחו של פרעה היה מצד היותם בני ישראל ואם כן איפכא הוה ליה לומר:

3 אברבנאל פרשת בשלח: השאלה הב' למה לא נתן הכתוב הסבה האמתית למה לא נחם אלהים דרך פלשתים שהיה כדי לקרוע את הים ולהטביע המצריים בו ולכן הביאם דרך המדבר ים סוף ולא הולכים דרך ארץ פלשתים שלא היה שם ים סוף ולא זכר הסבה האמתית ההיא מהים וזכר סבה אחרת חלושה באמרו פן ינחם העם וגומר והוא תימה רב יען קריעת ים סוף כיון יתברך בה מתחלת המכות:

4 ראה מפה מצ"ב

5 מאור ושמש ויקרא פרשת אחרי מות: איש אשר כזה שיש בכחו לקרב נשמות ישראל לעבודת ה', צריך ליזהר שלא יקרב אלא מבקשי ה' שרוצים ליכנס בפתחי תורה ועבודה, ועל כל פנים אותן אנשים שהם מתחרטים לפעמים מעצמן על מעשיהם בלתי טובים; אבל הרשעים שמעולם לא עלה בלבם שום הרהור תשובה - את אלה לא יקרב, כי הם מבבלים עבודתו הגבוה, ומעכבים אותו מלכנס לקדושה.

6 תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ע עמוד ב: אמר רבי חלבו: קשים גרים לישראל כספחת, שנאמר: ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב, כתיב הכא ונספחו, וכתוב התם לשאת ולספחת.

7 שמות רבה (וילנא) פרשה מב (כי תשא): ו לך רד כי שחת עמך העם אין כתיב כאן אלא עמך, אמר משה רבון העולם מנין הם עמי, אמר לו הקדוש ברוך הוא עמך הם שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז) והוצאתי את צבאותי את עמי אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב, אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי לעולם מקבלים השבים ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות אמרתי לך לאו, ועשיתי רצונך והם הם שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא, ראה מה כתיב אלה אלהינו אין כתיב כאן אלא אלה אלהיך שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך, לך הקדוש ברוך הוא אמר למשה לך רד כי שחת עמך.

8 מאור ושמש דברים פרשת נצבים: ואלמלא הערב רב שעל ידי מעשיהם המקולקלים נותנים מקום לאומות העולם לערער - כבר היו מתבררין העולמות, והיו כל האומות מוכרחין להודות באלהותו יתברך, והיה מקוים בנו מאמר הנביא (צפניה ג ט) אַז אֶפְהָר אֶל [כל העמים] שְׁפָה בְּרוּרָה לְקָרָא כְּלָם בְּשֵׁם ה'.

9 זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת פנחס דף רלב עמוד ב: ובגין דערב רב אינון שאור שבעיסה ואינון אומין דעלמא דמיין למוץ יתיר מעכבין בגלותא ערב רב לישראל מאומין עכו"ם כמה דאוקמוהו רבנן מי מעכב שאור שבעיסה מעכב, דאינון דבקיין בישראל כשאור בעיסה, אבל אומין עכו"ם לא אינון אלא (תהלים א) כמוץ אשר תדפנו רוח,

10 פורקנא ורפיון דילהון מעכב לון לישראל פורקנא

11 זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף כה עמוד א: ומשה בגין דבעא לאעלא גיורין תחות גדפוי דשכינתא וחשיב דהוון מאלין דאתבריאו בה' והב בהון את ה' דאברהם גרמה ליה ירידא כמה דאת אמר (שמות לב) לך רד כי שחת עמך, בגין דלא קבילו לאת ה' בדחילו דיו"ד וברחיומו דה' נחית איהי מדרגיה דאיהו' ו, ואת' נחתת עמיה בגין דלא יתאביד בינייהו דעתידי איהו ברזא דגלגולא לאתערבא בינייהו בגלותא בין ערב רב דאנון נשמתייהו מסטרא דאלין דאתמר בהון (ישעיה נ"א) כי שמים כעשן נמלחו וגו'

12 מדרש הגדול דברים פרק לד פסוק ד (וזאת הברכה): אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל שאין מתקיימות אלא בארץ, אכנס אני שיתקיימו כולן על ידי.

13 הגדה של פסח: ובנה לנו את בית הבחירה

14 תהלים פרק לו פסוק יג: שָׁם נִפְלוּ פְעֻלֵי אֲנִי וְיָחֹז וְלֹא־יִכְלוּ קוּם:

15 זוהר כרך ב (שמות) פרשת בשלח דף מה עמוד ב: בגין ההוא ערב רב דאתדבוקו בהו ואתערבו בהדיהו קרי לון את העם סתם,

וזה ביאור הכתוב ולא נחם וגו' כי אמר אלהים פן ינחם העם פירוש, שמפני זה לא הולכים דרך קרוב דרך ארץ פלשתים, מפני ששם לא יראו שום דבר המבהיל אותם - שיתנו לב לשוב, ולכן הסיקם פן ינחמו¹⁵ בעת שיראו מלחמה דהיינו מלחמת פרעה, וגם מלחמת עמלק, וישבו מצרים ויתפרדו מעל בני ישראל. ושיעור הכתוב כן הוא; שמפני זה לא הולכים דרך ארץ פלשתים והסיבם דרך המדבר - פן יועיל שינחמו העם ושב¹⁶. וגמר הכתוב ואמר וחומושים עלו בני ישראל מארץ מצרים פירוש, שלא כן בני ישראל, הם היו מוכנים לעבודת בוראם, והיו דבוקים בעולם התשובה¹⁷. וזהו 'וחמושים' עלו בני ישראל שהיו דבוקים בשער החמישים¹⁸ - שהוא עולם התשובה, ועשו תשובה באמת.

ויהי וגו'. יש לרמוז עוד בפסוק זה, בהקדם לדקדק עוד; שבכל הפרשיות כולן קרא אותם השי"ת עמו - שלח עמי ויעבדני (שמות ח טז), וכאן אמר בשלח פרעה את 'העם' סתם¹⁹. גם יש לדקדק, על אמרו 'וחמושים עלו בני ישראל' מה משמיענו בזה. ורשי"י פירש, אין חמושים אלא מזויינים; וגם זה בלתי מובן, למה הוצרכו לזיינו²⁰.

ויראה על פי פשוטו, כמו שאמרנו לעיל; דהעם סתם - פירושו הערב - רב שיעלו אִתָּם, והם קָשִׁים לישראל כְּסִפְחֹת, וְאֵינֹן עֲרֹבֹנָא בְּיָשָׁא - המסיתים והמדיחים את ישראל תמיד מְעַבְדוֹת ה', והם עשו עֲגָל מִסְכָּה (שמות לב ח)²¹. וכל זמן שיש עוד מהם בעולם - הגאולה מתעכבת בעוונותינו הרבים. ואיתא בספרי קודש שאדם יכול להכיר אותם²², ומחוייב לזרז עצמו נגדם לעשות עמהם מלחמה, כדי שלא יגרר אחריהם חלילה.

והאמת, שכוונת משה רבינו ע"ה היתה לטובה ולשם שמים, אמנם הם לא עשו אלא לְפָנִים²³, מחמת יראה ופחד שנפל עליהם כשראו הגבורות והניסים²⁴, וְיָרְאוּ לְנַפְשָׁם ונתגיירו. אמנם הקדוש ברוך הוא הוא צוֹפֶה וּמַבִּיט, וראה שהם יִרְצוּ להפריד עמו ישראל מֵאֵתוֹ יתברך שמו - על כן לא רצה להולכים דרך ארץ פלשתים, כי הקליפה של פלשתים קרובה היא לקליפת מצרים²⁵, והיא קֶשֶׁה. ואם היה מוליך אותם דרך שָׁם - היו הֶעֱרֹבֹנָא בְּיָשָׁא מתגברין, והיו מסיתים את ישראל חלילה מאחרי יתברך, עד שלא יהיה באפשרי שיחזרו בתשובה. ואם כשהולכים דרך מדבר ים סוף, וראו קריעת הים וגודל הניסים שנעשו להם - ואף על פי כן החטיאו את ישראל; קל וחומר אם היה מוליך אותם דרך פלשתים, שהקליפה קשה וקרובה לקליפת מצרים - וח"ו שלא היתה תקומה לשונאיהם של ישראל. ואף שהולך הקדוש ברוך הוא אותם דרך המדבר ים סוף, מכל מקום הוצרכו בני ישראל לזיין עצמן נגדם, שלא ינצחו אותם.

וזה אמרו ויהי בשלח פרעה את 'העם', היינו הערב - רב שהם עם סתם, שגם הם הלכו עם ישראל. אז ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא פירוש, שטומאת ארץ פלשתים וקליפותיה קרוב לארץ מצרים, כי אמר וגו' בראותם מלחמה ושוב מצרימה פירוש, כְּשִׁיִּרְאוּ מלחמת היצר של ארץ פלשתים - ינחמו הם גם כן, ויסורו מאחרי ה' ויסיתו וידיחו את ישראל לשוב מצרים [שיחזרו לקליפת מצרים וטומאתם]. ומה אם כשהקיפן דרך עקלתון וראו הניסים של קריעת ים סוף אמרו (במדבר יד ד)²⁶ נִתְּנָה רֵאשׁ - מכל שכן בָּאֵם היו הולכין דרך ארץ פלשתים שָׁשָׁם התגברות הקליפות, מכל שכן שְׁהֶעֱרֹבֹנָא בְּיָשָׁא היו מחטיאים אותם. לזה הִסִּיבֵן דרך מדבר ים סוף, ואף על פי כן וחומושים עלו בני ישראל, שהיו מזויינים עצמן לנגד הערב רב, שלא להגרר אחריהם.

¹⁵ יתחרטו

¹⁶ פן = הלוואי, שיראו קריעת ים סוף, יתחרטו הערב רב וישבו מצרימה

¹⁷ ספירת בינה

¹⁸ חמישים שערי בינה

¹⁹ זוהר כרך ב (שמות) פרשת בשלח דף מה עמוד ב: ר' יהודה אמר מאי שנא כד הוו ישראל במצרים דכתיב (שם ה) שלח את עמי (שם י) כי אם מאן אתה לשלח את עמי (שם ד) בני בכורי ישראל, ובההוא זמנא לא הוו גזירין ולא אתקשרו ביה כדקא יאות, והכא דהוו גזירין ועבדו פסחא ואתקשרו ביה קרי לון את העם

²⁰ רש"י שמות פרק יג פסוק יח (בשלח): וחמישים - אין חמושים אלא מזויינים. לפי שהסיבן במדבר גרם להם שעלו חמושים, שאלו הסיבן דרך ישוב לא היו מחושים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובעת לקנות שם מה שיצטרך, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן לו כל הצורך, ומקרא זה לא נכתב כי אם לשבר את האוזן, שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמות סיחון ועוג ומדין, מהיכן היו להם כלי זיין שהכום ישראל בחרב. וכן הוא אומר (יהושע א יד) ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם אונקלוס מזרזין, כמו (בראשית יד יד) וירק את חניכיו זרזין. דבר אחר חמושים אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:

²¹ שמות רבה (וילנא) פרשה מב סימן ו (כי תשא): והם הם שעשו את העגל שהיו עובדים עבודת כוכבים והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא, ראה מה כתיב אלה אלהינו אין כתיב כאן אלא אלה אלהיך שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך.

²² תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לב עמוד ב: ואמר רב נתן בר אבא אמר רב: עתירי בבל יורדי גיהנם הם. כי הא דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל, בעא מנייהו עסקא - ולא יהבו ליה. מזוני מיזן - נמי לא זינוהו, אמר: הני מערב רב קא אתו, דכתיב ונתן לך רחמים ורחמן, כל המרחם על הבריות - בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו

²³ למראית העין בלבד

²⁴ שעשה ה' במצרים קודם צאת ישראל משם

²⁵ שמות רבה (וילנא) פרשה יג סימן ג (בא): (משלי ג) אם ללצים הוא יליץ שהקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נוכל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא, אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקדוש ברוך הוא ה' פעמים ולא השגיח על דבריו אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך,

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט עמוד א: ובמושב לצים לא ישב - שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שלצנים היו,

²⁶ במדבר פרק יד פסוק ד (שלח): ויאמרו איש אל-אחיו נתגה ראש ונשובה מצר'מה:

ובמדרש רבה איתא, **וחמושים** - אחד מחמישים עלו²⁷. ויש לרמוז בו, שבפסוק שָׁמַע יִשְׂרָאֵל (דברים ו ד) יש בו כ"ה אותיות, ואנו קוראים אותו פעמיים בכל יום הרי חמישים אותיות²⁹, וזהו 'אחד' מחמישים עלו רומז לתיבת אחד שבפסוק שמע ישראל שפעמיים בכל יום עולה לחמישים אותיות, ורומז שהיו מזיינין עצמן לנגד הערב - רב במה שהיו מקבלין עליהם עול מלכות שמים פעמיים בכל יום.

ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה וגו' ויאמר משה אל העם וגו'³⁰. הנה יש לדקדק, מהו לשון **וישאו בני ישראל את עיניהם** - שמשמעותו שהסתכלו לפניהם, והאיך ראו שמצרים נוסע אחריהם. היה לו לומר 'ויביטו בני ישראל אחריהם והנה' וגו'. ב', אמרו **והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו**, מילת 'אחריהם' מיותר, ומשמעותו מורה שעיקר היראה היה להיותם אחריהם, והלא אילו היו באים נגדם והים אחריהם - יותר היה להם לירא. ג', מילת **התיצבו** נראה כמיותר. ועוד יש לדקדק, בפסוק (שמות יד טו) **ויאמר ה' אל משה מה תצעק וגו'**, היכן מצאנו שהתפלל משה אז, או שיאמר לישראל שיצעקו הם; אדרבה, אמר להם **התיצבו** וגו'. ובזוהר הקדוש (ח"ב מח א) על פסוק 'מה תצעק אלי'. וזה לשונו: **לאו עינין צלותא הוא, והוא תמוה**.

ונקדים לבאר הפסוקים (שמות יד יט - כא)³¹ של **ויסע מלאך וגו' ויבא בין מחנה וגו' ויט משה את וגו'**. הנה איתא (זוהר ח"ב נב א)³² שבשלשה פסוקים אלו משולב שם של ע"ב, ובו יצאו ישראל ממצרים³³. ובזוהר הקדוש כתוב השמות של **ויסע**, כסדרן, והשמות של **ויבא** למפרע ושל **ויט** כסדרן. גם איתא במדרש (ראה זוהר שם), ויסע - זה אברהם, ויבא - זה יצחק, ויט - זה יעקב³⁴; וצריך להבין הדברים. עוד איתא במדרש (ראה שמו"ר כא ח)³⁵ בזכות אברהם נקרא הים לישראל, וכן בזכות יצחק, וכן בזכות יעקב, ויש לפרש כל זה. הנה אברהם נקרא 'איש חסדי' - שהיה ממשיך חסדים על כל העולם, ובפרט על כנסת ישראל. והחסדים הם **חמשה הוי"ו** שבעולם רחמים, שעולה מספרם **ק"ל**. ויצחק הוא בחינת יראה לידע דְאֵית דִּין וְאֵית דְּקָן, וצרכים אנו להמתיק הגבורות בשורשן שלא יצאו כלל על כנסת ישראל. ויעקב הוא הברית התיכון שהוא רחמים, והוא ממתיק הדינים בשורשן - וממשיך רחמים על כנסת ישראל.

והנה איתא מים - זה אברהם³⁶, שָׁמַע רומז לחסד, שכמו שטבע של מים לילך ממעלה למטה כסדר בהתפשטות גדול - כן מהצורך שיתמשכו החסדים על כנסת ישראל מעילא לתתא בלי עיכוב. והנה שורש התיבה של **ויסע** אינו כי אם סע, כי הַשְׁטִי אותיות ראשונות שהם וי"ו ווי"ד הם פעולה. וזה פירוש ויסע זה אברהם - שהיה ממשיך על כנסת ישראל החמשה הויות של רחמים, שהם בגימטריא קי"ל כמנין סע. ועל כן השמות של פסוק זה הם כסדרן, בהתפשטות כמו מים, שרומז לחסד. ואש רומז לגבורות מדת יצחק - שכמו שטבע של אש לעלות למעלה, כן צריך להעלות הגבורות ולהמתיקן בשורשן, שלא יצאו כלל. לכן

²⁷ מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יב: וחמושים עלו בני ישראל אחד מחמשה וי"א אחד מחמישים וי"א אחד מחמש מאות עלו ר' נהוראי אומר העבודה ולא אחד מחמש מאות עלו שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך וגו' (יחזקאל טז ז) וכתוב ובני ישראל פרו וישרצו (שמות ז א) שהיתה אשה אחת יולדת ששה בנים בכרס אחד, ואתה אומר אחד מחמש מאות עלו, ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו שהיו קוברין מיתיהן והודו ושבחו שלא ראו אויבים ושמחו במפלתם.

²⁸ דברים פרק ו (ואתחנן): (ד) שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יְקַוְּ אֱלֹהֵינוּ יְקַוְּ אֶחָד:

²⁹ תיקוני זוהר תקונא שתיתאה דף כב עמוד א: ווי לון לבני נשא דקודשא בריך הוא אסיר עמהון בגלותא ושכינתא אסירת עמהון ואתמר בה אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עלאה איהי תלייא בידהון דחמשין תרעין דחירו עמה לקבל חמשין זמנין דאדכר יציאת מצרים באורייתא דא הוא ויפן כ"ה וכל"ה באלין חמשין אתון דמייחדין ליה בכל יומא פעמים שמע ישראל דאית בהון כ"ה וכל"ה אתון וירא כי אין איש דאתער לה בגוייהו

³⁰ שמות פרק יד: (ט) ויִרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיגוּ אוֹתָם חַיִּים עַל-הַיָּם כַּל-סוֹס רַכָּב פְּרָעֹה וּפְרָשָׁיו וַחֲיִלוּ עַל-פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בְּעַל צַפֹּן: (י) וּפְרָעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְקֻקָּה: (יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה הַמְבַלֵּי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתֵּנוּ לְמוֹת בַּמִּדְבָּר מֵהַזֶּאת עֲשֵׂית לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: (יב) הַלֹּא-זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר תִּתֵּן לָנוּ מִנְּנוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת-מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת-מִצְרַיִם מִמֵּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֶל-תִּירָאוּ הַתִּיִצְבוּ וַיֹּארוּ אֶת-יְשׁוּעַת יְקֻקָּה אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת-מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרַאֲתֶם עוֹד עַד-עוֹלָם: (יד) יְקֻקָּה יְלַחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְרַשְׁוּ: פ

³¹ שמות פרק יד: (יט) וַיִּסַּע מֶלֶאֲכָר הָאֱלֹהִים הַהַלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ אַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנַן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד אַחֲרֵיהֶם: (כ) וַיִּבְא יְכִיֹן מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבִין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנַן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאָר אֶת-הַלַּיְלָה וְלֹא-הִקְרַב זֶה אֶל-זֶה כָּל-הַלַּיְלָה: (כא) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַיָּם וַיִּזְלַךְ יְקֻקָּה אֶת-הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל-הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת-הַיָּם לַחֲרָבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:

רש"י מסכת סוכה דף מה עמוד א: אני והו - בגימטריא: אנה ה', ועוד: משבעים ושתיים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת יהי בשלח: ויסע וגו' ויבא בין מחנה ויט משה את ידו, ושלשת בני שבעים ושתיים אותיות, ומהן שם המפורש: אות ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן, השם הראשון והו: וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו דויט, ושם השלשים ושבע הוא אני: אל"ף דמאחריהם, ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע, ווי"ד דרוח קדים.

³² זוהר כרך ב (שמות) פרשת בשלח דף מח עמוד א: ויאמר י"ו אל משה מה תצעק אלי, אלי דייקא, דבר אל בני ישראל ויסעו, ויסעו מלאסגאה מלין לאו עינדא דצלותא השתא, ויסעו וכי לאן אתר פקד לון דינטלון דהא על ימא הוו שראן, אלא אהדר לעילא דכתיב מה תצעק אלי דהא כלהו באתר דא קיימי ועל דא ויסעו דינטלון מן דא דלאו ענדא הוא (ס"א אלא בעתיקא תליא מלתא)

³³ תיקוני זוהר תקונא עשרין ותרין דף סז עמוד א: דנפקו ממצרים ברזא דע"ב שמהן

³⁴ זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בהעלותך דף קנ עמוד ב דף קנא עמוד א: **ויסע מלאך האלהים ההולך וגו', דא כסדרא בגין דאברהם אשתכח הכא וכל אינון דאתו מסטריה ועל דא איהו כסדרא כגוונא דא...: תניינא דיצחק הכי נמי דאשתכח בע"ב אתון לאשתכחא בדינא לגבי מצראי ולגבי ישראל ברחמי ועל דא כתיב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל לקביל אליו ולקביל אליו, ויהי הענן והחשך דהכי הוא יומא דיצחק דעיבא הוי עננא וחשוכא מניה הוא ובגין כך סדורא דאתון למפרע (בארח עקימא) ולא בארח מישר כגוונא דא: ויט משה את ידו על הים ויזלך יי' את הים ברוח קדים עזה וגו', מאי ברוח קדים עזה דא רוח יעקב עזה תקיף לקבליה לתברא רוגזא דהאי ימא, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (נ"א הוא) אריק ימא מימי רוגזין ואתפליגו מיא לסטרא דאברהם ולסטרא דיעקב דהא הוא דכתיב ויבקעו המים לסטרא דא ולסטרא דא ועל דא אתון כלהו בארח מישר כדקא יאות:**

³⁵ שמות רבה (וילנא) פרשה כא סימן ח: ר' בניא אומר בזכות אברהם אני בוקע להם את הים בעבור מה שעשה שנאמר (שם/בראשית/כב) ויבקע עצי עולה, ואומר ויבקעו המים, ר' עקיבא אומר בזכות יעקב אני קורע להם את הים שנאמר (שם/בראשית/כח) ופרצת ימה וקדמה

³⁶ זוהר כרך א (בראשית) פרשת וירא דף קב עמוד ב: לתקנא ההוא דרגא דאברהם ומאן איהו מי"ם בג"כ אתקין לדכאה בני עלמא במיא

השמות של 'ויבא' הם למפרע, כאותיות תשר"ק שרומז לגבורות כידוע³⁷, וצריך להעלותן ולהמתיקן בשרשן. ויט זה יעקב - פְּרִיחַ הַתִּיכוֹן, והוא הממשיך רחמים על כנסת ישראל וממתיק הדינים בשרשן, והוא גם כן התפשטות, לכן השמות של 'ויטי' גם כן כסדרן.

והנה כתיב (בראשית ב כב) ³⁸ וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלֶע, ודרשו חז"ל (ויק"ר יד א) ³⁹ מלמד שְׁבָרָאֵוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דוּ פְּרָצוּפִים ואחר כך נִקְרָו. והנה כוונת הנסירה אשר אנו משימים כל מגמת פנינו כל ימים נוראים - שיהיה הזיווג פנים אל פנים. ובכתבי האר"י ז"ל איתא שבאם חלילה היתה הבריאה תיכף פנים אל פנים - לא היה תקומה ח"ו. וְטַעְמוֹ אֵינֶנּוּ גַם כֵּן שֶׁמֶן רַק בְּהַעֲלֵם, וצריכים אנו לבאר הטעם; כי בכל העולמות כולם יש פנימיות וחיצוניות, רק שהחיצוניות שבעולם העליון - הוא פנימיות בעולם שלמטה הימנו, וכן מעולם לעולם עד סוף כל העולמות. ומעשה צדיקים יוכיחו, כמו שענינו רואות שאכילתם ושתייתם ודיבורם הגשמיים⁴⁰ - מכוונים בהם יותר ממה שאנו מכוונים בתורתנו ובתפלתנו⁴¹.

והנה בהפנימיות ממש - אי אפשר שיהיה שם אחיזת החיצונים, רק בהחיצוניות העולמות שֶׁם הוּא אֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים⁴². גם זאת אנו רואים, לְכַשְׁפִּיתָרְאוּ שְׁנֵי אוֹהֲבִים יַחַד לְשִׁמּוֹחַ - הם יושבים פנים אל פנים, מפני שהשמחה הוא מהצורה, דהיינו מהפנימיות ששורה על הפנים והצורה שהוא 'צלם אלהים', שֶׁשֶׁם מִצַּח וְעֵינַיִם וְדִיקְנָא וְדוּמִיָּה, על כן בלתי אפשרי שתהיה שֶׁם אֲחִיזַת הַחִיצוֹנִים כֹּל כֵּךְ. אכן, באחוריים כמעט שאין שם אפילו חיתוך אבריים, ויכולין החיצונים להאחו חלילה. ולזאת באם היתה הבריאה תיכף פנים אל פנים והיה שם אחוריים - אז היה אחיזת החיצונים גדול מאד, עד שלא היתה תקומה חלילה. על כן נבראו דו פְּרָצוּפִים ואחור - באחור, שלא יהיה אחוריים, ולא תהיה אחיזה להחיצונים. ועל זה אנו מצפים, שיהיה בירור העולמות כשהיה רצון מלפניו יתברך, ואז יתבטלו החיצונים [כמאמר הכתוב (זכריה יג ב) וְאֵת רוּחַ הַטְּמֵאָה אֶעְבֵּר מִן הָאָרֶץ]⁴³, ויהיה הזיווג פנים אל פנים.

והנה, במצרים היה אחיזה להחיצונים כל כד⁴⁴ עד שהיה בלתי אפשרי לצאת מהגלות, ושיזכו לקריעת ים סוף; רק שהקב"ה ברוב חסדיו עָשָׂה לְמַעַן וְהוֹפִיעַ לָהֶם פְּנִימִיּוֹת אֱלֹהוֹת מִמֶּשׁ מַעֲתִיקָא קְדִישָׁא, אשר שֶׁם אֵין אֲפִילוּ בְחִינַת דְּכָר וְנִקְבָּא⁴⁵, והשפיע פנימיות אלהות גם באחוריים, וממילא נתבטל אחיזת החיצונים גם מהאחוריים - ונבקע להם הים.

ומעתה נבוא לביאור הפסוקים; **וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם**, היינו שראו שיש אחיזת חיצונים באחוריים, וזהו לשון 'אחריהם'. **וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' וגו' ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו**, הוא מלשון 'עמידה', ואין עמידה אלא תפילה (ברכות ו ב)⁴⁶. והנה שירות וְתִשְׁבָּחוֹת - נקרא 'תפילת מיושב'⁴⁷, ותפילה בלחש - הוא 'תפילת מעומד'. והוא שנתן להם עצה; שיתפללו 'תפילת מעומד' שהוא יחוד, שעומד לפני ה' והוא בעולם המחשבה, שאין בו אמירה כלל. וזהו פירוש **ואתם תחרישון** שתהיו בעת התפילה בעולם שאין בו אמירה. והיה משה סבור שעל ידי תפילה ויחוד - זה יבקע הים.

וזהו פירוש **ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי** - לֹאֵו עֵינְךָ צְלוֹתָא, כלומר שביחוד זה לא יתבטל אחיזת החיצונים, אלא בְּעִתִּיקָא תְּלַץ - שיתגלה העתיקא, דהיינו הפנימיות ממש, וממילא יתבטלו אחיזת החיצונים מכל וכל. וזהו **ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם** כלומר, שהאיר הקדוש ברוך הוא פנימיות אלהות יתברך שמו אף באחוריים. וזהו **ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם**, וזהו **ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל** - שנתבטל אחיזת החיצונים על ידי מה שפירש הכתוב. **ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה כלומר**, שהופיע הקדוש ברוך הוא בְּהִירוֹת אֱלֹהוֹת אֲפִילוּ בְּחֻשְׁכוֹת הַחִיצוֹנִים. **ויולך ה' את הים ברוח קדים** - ברוח קדמונו של עולם⁴⁸. **עזה כל הלילה; עזה** - רומז אל בהירות הגדול שהופיע בכל חשכות של החיצונים ונתבטל אחיזתן, ועל ידי זה וישם את הים לחרבה וגו'

³⁷ זוהר כרך ב (שמות) פרשת בשלח דף נא עמוד ב: אתון קדמאי רשימינן כסדרן בארמ מ'ישר, בגין דכלהו אתון קדמאי אשתכחו בחס"ד למהך בארמ מ'ישר בסדורא מתתקן, אתון תנייני רשימינן בגלגולא למפרע, בגין דכלהו אתון תנייני משתכחו בגבורה (ס"א מגבורה) לגלאה דינין וזינין דאתיין מסטרא דשמאלא

³⁸ בראשית פרק ב פסוק כב (בראשית): וַיִּבֶן יְקֹוֹק אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלֶע אֲשֶׁר-לְקַח מִן-הָאֲדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְעָה אֶל-הָאֲדָם:

³⁹ בראשית רבה (וילנא) פרשה ח סימן א (בראשית): א"ר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון דיו פרצופים בראו, ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן,

⁴⁰ מאור ושמש ויקרא פ' שמיני: אמרו ז"ל (תענית יא ב) האי בר ב"י רב דתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותא, מפני שאכילת הצדיקים הוא טוב להם וטוב לעולם, שמתקנין על ידי אכילתן נשמות המגולגלות, ומעלין הניצוצות הקדושות ומסירים על ידי אכילתן מסכים המבדילים על ידי הקדושה שנתוסף עליהם.

⁴¹ נועם אלימלך במדבר פ' קרח: דנהה הצדיק בשעת תפלתו הוא בוודאי בדביקות ובקדושה במחשבות טהורות וצלילות וזכות* ובעת אכילתו מחמת שהוא דבר גשמי אז מורא עולה על ראשו לבל יתגשם וינתק מהקדושה חס וחלילה על ידי האכילה ולכן הוא מתחזק ומתאמץ לקדש עצמו יותר ויותר בעת אכילתו לדבק עצמו בקשר ודביקות גדול* ונמצא בעת אכילת הצדיק הוא מקדש את עצמו יותר מבשעת תפלתו אבל לא כן שאר העם שבעת תפלתם יכולים להתקדש יותר מבשעת אכילתם*

⁴² מאור ושמש בראשית פ' תולדות: גָּזְרָה חֲכֵמָתוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר, וְאִזּוּ יוֹכְלוּ הַנְּבֵרָאִים לִזְכֹּךְ אֵף חִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה, לְהוֹפִיעַ גַּם בְּעוֹלָמוֹת הַחִיצוֹנִים קְדוּשַׁת הַהוֹיּוֹת ב"ה, וְלִהְבִּיחַ הַקְּלִיפּוֹת וְהַדִּינִים שֶׁלֹּא יִתְאַחוּ אֵף בְּחִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת. כִּי שֶׁם שֶׁד"י הוּא שׁוֹמֵר שֶׁלֹּא יִנְיְקוּ הַקְּלִיפּוֹת מִהַקְּדוּשָׁה, וּמְבַרְיָחִים אוֹתָם. עַל כֵּן קִבְּעוּ שֶׁם זֶה בְּמִזְזָה. וְזֶהוּ סוּד קְדוּשִׁים רִמְמֵי שְׁדֵי תְּמִיד וְכו' (קְדוּשַׁת יוֹצֵר). רַצָּה לּוֹמַר, הַקְּדוּשִׁים עַל יְדֵי עֶסֶק תּוֹרָתָם וּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וְעוֹצֵם תְּפִלָּתָם, מֵאִירִים אֹר קְדוּשַׁת הַהוֹיּוֹת עַל שְׁמוֹת אֱלֹקִים, וּמְבַטְלִים הַדִּינִין וּמְגַרְשִׁים הַקְּלִיפּוֹת שֶׁלֹּא יִתְאַחוּ בְּקְדוּשָׁה אֵף בְּחִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה מְרַומְמִים אֶת הַשֶּׁם שְׁדֵי אֲשֶׁר מְרַמֵּז לָהּ, לְהַבְרִיחַ הַקְּלִיפּוֹת.

⁴³ זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף נד עמוד א: בעי בר נש לאסתמרא בכל סטריו מסטרא דהאי חויא בישא דלא ישלוט עליו זמנין קודשא בריך הוא לעלמא דאתי לאעברא ליה מעלמא דהא הוא דכתיב (זכריה י"ג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ

⁴⁴ רמ"ק - מצרים הם סוד הקליפות:

⁴⁵ עתיקא קדישא כולו רחמים ואין בו נוקבא מידת דינים

⁴⁶ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב: ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל

⁴⁷ זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קלג עמוד א: ונשים לו שם בתקונא דא דאנן מתקנין ובסדורא דילן בשירין ותושבחן ובצלוחא (ובתקונא דא) אנן מתקנין לגביה לנייחא דיליה (יוצר אור ואהבה רבה נקרא מיושב)

⁴⁸ בהירות אלוהותו

2. Israel's Exodus from Egypt and Entry into Canaan

